

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Кафедра української літератури

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ ПРОЗИ
ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО»**

Студентки 2 курсу групи МУУЗ
Освітньої програми Середня освіта.
Українська мова і література
Спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Ярошук Ірини Іванівни

Науковий керівник Поляруш Ніна Степанівна,
доцент, кандидат філологічних наук

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Ярошук Ірина Іванівна. Національний екзистенціалізм прози Валер'яна Підмогильного. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2020. Рукопис. 102 сторінки, 103 джерела.

У магістерській роботі досліджено національний екзистенціалізм творчості українського письменника Валер'яна Підмогильного. Виокремлено позиції у прозі літератора, які були співзвучні з роздумами представників екзистенційної філософії – Сьореном К'єркегором, Карлом Ясперсом, Альбером Камю, Жаном-Полем Сартром. Виявлено, що сам літератор жив в епоху історичних потрясінь, а також особисто переживав ті катастрофи, які випали на долю його покоління: війна з безперервною зміною влади, репресії проти українських митців, два Голодомори. Відтак, його зацікавлення «межевими» станами у житті людини, осмислення трагічних періодів людського існування, абсурдності життя цілком співпадає з настроями, що панували серед мислителів першої половини ХХ ст. і були свідками двох світових воєн. Зроблено висновок, що погляди письменника цілком вписуються в європейський контекст того часу, а в деяких позиціях Валер'ян Підмогильний випереджає представників філософії екзистенціалізму. Зокрема, це стосується філософії абсурду і естетичних позиції автора.

***Ключові слова:** екзистенціалізм, абсурд, «межова ситуація», «нудота», відчуження, естетизм, свобода.*

SUMMARY

Yaroshuk Iryna Ivanovna. National existentialism of Valerian Pidmohylny's prose. Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 2020. - Manuscript. 102 pages, 103 sources.

The master's thesis explored the national existentialism of the work of Ukrainian writer Valerian Pidmohylny. Positions in the prose of the writer were singled out, which were in tune with the thoughts of the representatives of existential philosophy – Soren Kierkegaard, Carl Jaspers, Albert Camus, Jean-Paul Sartre. It was discovered that the writer himself lived in an era of historical upheavals, and also personally experienced the catastrophes that befell his generation: the war with the continuous change of power, repression against Ukrainian artists, the two Holodomors. Thus, his interest in "borderline" states in human life, understanding of the tragic periods of human existence, the absurdity of life coincides with the mood prevailing among thinkers of the first half of the twentieth century. and witnessed two world wars. It was concluded that the views of the writer fit perfectly into the European context of the time, and in some positions Valerian Pidmohylny is ahead of the representatives of the philosophy of existentialism. In particular, this applies to the philosophy of the absurd and the aesthetic position of the author.

***Key words:** existentialism, absurdity, "borderline situation", "nausea", alienation, aesthetics, freedom*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
<p>РОЗДІЛ I. ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....8</p>	
1.1 Теоретико-методологічні засади вивчення філософії екзистенціалізму.....	8
1.2 Екзистенційно-рефлексійний характер української літератури модерної доби.....	24
1.3 Витоки екзистенційного мислення Валер'яна Підмогильного.....	33
Висновки до розділу 1.....	41
<p>РОЗДІЛ II. ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ СВІТОВІДЧУТТЯ ЯК ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТВОРІВ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО.....43</p>	
2.1 Риси екзистенціалізму в малій прозі письменника.....	43
2.2 Відчуття абсурдності людського існування в повістях митця.....	51
2.3 Проблеми відчуження й абсурду в романі «Місто» Валер'яна Підмогильного.....	58
Висновки до розділу 2.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Суспільні події і тотальна нестабільність накладають свій відбиток на світовий літературний процес, який відображає спосіб суспільного життя людства загалом. Тому все частіше науковці звертаються до проблем людського буття і відводять їм значне місце у своїх дослідженнях. Експлікація літературно-мистецьких явищ, пов'язаних з онтологічною проблематикою, в українській науці перебуває зараз на вершині популярності. Це пояснюється тим, що донедавна людина та її внутрішній світ із своїми багатогранними процесами трактувалися згідно з чітко окресленими ідеологічними програмами, які не допускали можливості існування інших поглядів. Встановлення таких обмежень не дозволяло розвиватися науковим концепціям, які б допомагали глибше усвідомити та вивчити суть буття людини. В цьому контексті залишається актуальною екзистенційна проблема.

Літературознавці XXI століття по-новому переосмислюють уже репрезентовані концепції та вказують на ще не відкриті. У складних умовах формування світогляду сучасної людини аналіз явищ на перетині літературної і філософської площин дозволяє осмислити питання самоцінності людського життя і спонукає переглянути проблему його сенсу. Для українського культурного простору це варто вважати особливо актуальним, оскільки ми багато років були позбавлені можливості власного вибору. Це позначилося на нашій національній ментальності.

У контексті українського літературознавства важливим ще є той факт, що в умовах бездержавності та ідеологічної диктатури все одно творилася література, яку не потрібно відривати від європейського літературного процесу, а осмислювати як єдине з ним ціле. Відтак виникає потреба цілісного пізнання української літератури через призму новітньої філософії, творення якої, власне, і збігалось в часі із написанням літературних творів.

Незважаючи на чимало досліджень з українського модернізму та творчості В. Підмогильного зокрема, проблема екзистенціалізму у його творах ще

недостатньо з'ясована; наявні наукові розвідки лише епізодично, у рамках інших контекстів, торкаються цього феномена. Тому висвітлення потреби існування чіткої аналітичної конструкції для цілісного й остаточного осмислення проблеми не викликає жодного сумніву, як і щодо актуальності та важливості її існування. У низці наукових розвідок і праць Ю. Бойка, О. Капленко, Л. Коломієць, Г. Костюка, Ю. Лавріненка, В. Мельника, Р. Мовчан, Т. Пастуха, М. Тарнавського, В. Шевчука, Ю. Шереха уже робилися спроби проаналізувати творчість В. Підмогильного з екзистенціальної точки зору. Однак проблема екзистенціалізму у модерному художньому творі з позицій сучасних літературознавчих теорій є необхідною.

Відтак актуальним є дослідження творчості В. Підмогильного як репрезентанта українського модернізму в екзистенц-ключі. Письменник звертав увагу на екзистенційні проблеми, які так чи інакше стосуються людей будь-якого покоління і соціального середовища, осмислював питання любові, смерті, Бога та описував кожного свого героя і його страждання з великою повагою до його індивідуальності, не засуджуючи будь-яких її проявів. Осмислення онтологічної проблематики у творчості письменника внесе суттєві доповнення до теоретичних узагальнень про модерністську літературу, жанрову специфіку його творів та творчість В. Підмогильного загалом, збагатить сучасне літературознавство уявленням про специфіку манери оповіді та новаторство у використанні персонажної точки зору.

Мета дослідження – цілісно та ґрунтовно вивчити специфіку екзистенціалізму у творах В. Підмогильного із зосередженням уваги на естетичних, філософсько-теоретичних, психологічних та морально-етичних виявах авторської інтенційності, а також у формах його вираження на рівні наративної перспективи, сюжетно-композиційної та образної структур творів.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати базові теоретичні праці філософів-екзистенціалістів;
- з'ясувати особливості модерністського наративу в стосунку до екзистенц-філософії;

- виявити роль екзистенційного світовідчуття як ідейно-тематичного підґрунтя творів В. Підмогильного;
- з'ясувати форми вираження екзистенціалізму у малій прозі В. Підмогильного;
- розкрити творення екзистенційних моделей у романі «Місто» В. Підмогильного.

Об'єкт дослідження – мала проза, повісті та романи В. Підмогильного.

Предмет дослідження – художня реалізація екзистенціалізму у творах українського письменника-модерніста.

Методи дослідження. Творчість В. Підмогильного розглядається у контексті розвитку української літератури кінця XIX – початку XX століття. Тому у роботі, окрім загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення), використовуються біографічний, типологічний, рецептивний, описовий методи, метод екзистенціальної інтерпретації, пообразний та цілісний аналіз художнього тексту.

Теоретично-методологічну основу магістерської роботи визначають засади філософії екзистенціалізму, обґрунтовані у працях М. Бердяєва, М. Гайдеггера, А. Камю, С. К'єркегора, Ж.-П. Сартра, П. Тілліха, К. Ясперса, а також філософсько-естетичні та культурологічні дослідження О. Больнова, Піама Гайденко, С. Левицького, Жаклін Рюс, О. Туренка, Н. Хамітова. Літературознавчий аналіз творів спирається на науково-теоретичні і літературно-критичні дослідження Л. Коломієць, Г. Костюка, Ю. Лавріненка, В. Мельника, Т. Пастуха, М. Тарнавського, В. Шевчука, Ю.Шереха.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні та систематизації теоретико-методологічних засад дослідження проблем екзистенційності, що дає змогу сформулювати цілісний аксіологічний підхід до питання вивчення екзистенціалів людського буття.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані при викладанні історії української літератури XX століття, при проведенні лекцій та семінарів, на уроках української

літератури та у позакласній роботі в середній школі, під час написання дипломних та курсових робіт.

Апробація результатів роботи. Магістерська робота обговорена на засіданні кафедри української літератури факультету філології й журналістики імені М. Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено в 1 одноосібній статті на тему «Теоретичні аспекти дослідження філософії екзистенціалізму» в збірнику наукових праць «Літературознавчі студії» (випуск 14, Вінниця, 2020, С. 14-22).

Структура наукової роботи відповідає меті та поставленим завданням і складається зі вступу, двох розділів (шести підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та джерел, який нараховує 103 позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття. Упоряд. В. Агеєва. Київ: Смолоскип, 2016. 904 с.
2. Аристотель. Поэтика (Об искусстве поэзии). Москва: Гос. изд-во худ. л-ры, 1957. 184 с.
3. Барна І. Основні екзистенціальні модуси у прозі Тодося Осьмачки 40-50-х років ХХ століття. *Українські літературознавчі наближення*. Lublin: UMCS, 2006. С. 139-148.
4. Бахтин М. Автор и герой в эстетической деятельности. Бахтин М. М. *Эстетика словесного творчества*. Москва: Искусство, 1986. С. 91-98.
5. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Бахтин М. *Литературно-критические статьи*. Москва: Художественная литература, 1986. С. 121-290.
6. Бернадська Н. Романи Валер'яна Підмогильного: традиції і новаторські пошуки. 11-й клас. *Українська мова та література*. 2004. Груд. (№ 48). С. 20-23.
7. Бойко Ю. «Невеличка драма» В. Підмогильного на тлі дійсності 20-х років. *Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян В. Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій* / Упоряд. О. Галета. Київ: Факт, 2003. С. 313-330. (Літ. проект «Текст+контекст». Знакові літ. доробки та навколо них).
8. Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма. Санкт-Петербург: Лань, 1999. 224 с.
9. Бондаренко С. Валер'ян – велет Відродження. *Літературна Україна*. 2011. 24 лютого (№ 8). С. 2, 16.
10. Бондаренко Ю. Національна парадигма українського екзистенціалізму. *Слово і час*. 2003. №6. С. 64-69.
11. Брайко О. Натуралістична поетика і дискурси раннього модернізму: «Рівновага» Володимира Винниченка і «Біля останньої межі» Михайла Арцибашева. *Слово і час*. 2010. № 7. С. 14-30.

12. Бурко О. Полинова зоря В. Підмогильного: урок. *Світло*. 1998. № 3. С. 37-38.
13. Васильків О. Екзистенціал любові в художній картині світу Володимира Винниченка в контексті української літератури початку ХХ століття. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер.: Літературознавство. Тернопіль: ТНПУ, 2011. Вип. 32. С. 123-131.
14. Васильків О. Екзистенціал нудьги в модерністському наративі української літератури початку ХХ століття. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер.: Літературознавство. Тернопіль: ТНПУ, 2011. Вип. 31. С. 223-236.
15. Всемирная энциклопедия. Философия. ХХ век. / Гл. науч. ред. и сост. А. Грицанов. Москва: Минск: АСТ: Харвест, 2002. 1312 с.
16. Гайдеггер М. Навіщо поети. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* [антологія / підготовка текстів, прим., упорядкув., ред. М. Зубрицької]. [2-ге вид., доповнене]. Львів: Літопис, 2002. С. 230-249.
17. Галета О. Валер'ян В. Підмогильний: [Хрестоматійний збірник]. Гол. ред. Г. Чопик. К: Артєк, 2001 71 с.
18. Гірняк М. Існування на межі, або екзистенціалістські умонастрої у прозі В. Петрова-Домонтовича. *Слово і час*. 2007. № 8. С. 29-40.
19. Горболіс Л. Українські письменники кінця ХІХ – початку ХХ ст. про релігію і мораль. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. №1. С. 144-157.
20. Гундорова Т. «Конкордизм» Володимира Винниченка: трагедія однієї утопії. Винниченко В. *Конкордизм. Система будування щастя: Етико-філософський трактат*. Київ: Укр. письменник, 2011. С. 5-26.
21. Гундорова Т. *Femina Melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ: Критика, 2002. 540 с.
22. Гундорова Т. Європейський модернізм чи європейські модернізми? (Українська перспектива). *Слово і час*. 1995. №2. С. 28-31.

23. Гундорова Т. Модернізм як еротика нового. *Слово і час*. 2000. №7. С. 17-25.
24. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів: Літопис, 1997. 297 с.
25. Гуревич П. Страх – молитва душі. *Философские науки*. № 2. 1992. С. 89-108.
26. Гусак Н. Утверджуючи конкордизм. *Слово і час*. 1998. №11. С. 66-69.
27. Гусар-Струк Д. Що таке «Гріх»? В.Винниченко: у пошуках естетичної, особистої і суспільної гармонії: Зб. статей. Нью-Йорк, 2005. С. 17-25.
28. Гусейнова О. Стратегії читання «київського тексту» в урбаністичній прозі В. Підмогильного. *Українська мова та література*. 2010. Червень (№ 22). С. 11-13.
29. Девдюк І. У світі без ілюзій: Романи Е. Хемінгуея «Прощавай, зброе» та А. Камю «Сторонній» і «Чума» крізь призму екзистенціальних вимірів. *Зарубіжна література в школах України*. 2006. № 3. С. 6-9.
30. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі: Пророчі голоси драматургії Лесі Українки. Київ: Академвидав, 2009. 184 с.
31. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – початку XX ст. Київ: Вища школа, 1981. 215 с.
32. Деркач Л. Трансформація подорожі міфологічного героя у структурі наративної моделі «міста» В. Підмогильного. *Слово і час*. 2007. № 4. С. 12-18.
33. Долгов К. От Киркегора до Камю. Очерки европейской философско-эстетической мысли XX века. Москва: Искусство, 1990. 399 с.
34. Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян В. Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій / Упоряд. О. Галета. Київ, 2003. 420 с.
35. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Пер. з англ. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
36. Енциклопедія постмодернізму. За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.

37. Женетт Ж. Фигуры. В 2-х томах. Том 1-2. Москва: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. 944 с.
38. Закоханий у місто: до 110-ї річниці від дня народження В. Підмогильного. *Шкільна бібліотека*. 2011. № 1. С. 16.
39. Западное литературоведение XX века = Western Literary Criticism of the XXth century: Энциклопедия / ИНИОН РАН; Гл. науч. ред. Е. Цурганова. Москва: Intrada, 2004. 560с.
40. Затонський Д. Про модернізм та модерністів: (література сучасного Заходу). Київ: «Дніпро», 1972. 270 с.
41. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с.
42. Зимомря М. Дискурс вини в натуралістичній драмі: кризь призму художніх текстів Г.Гауптмана, І.Франка, В.Винниченка. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Серія: Літературознавство. Тернопіль, 2008. Вип. 1 (23). С. 115-144.
43. Зубрицька М. Номо legens: читання як соціокультурний феномен. Львів: Літопис, 2004. 352 с.
44. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти). Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2005. 300 с.
45. Інтелектуальна проза Петрова й Підмогильного. Павличко С. *Дискурс модернізму в українській літературі*: Монографія. Київ, 1999. С. 209-219.
46. Історія української літератури XX ст.: У 2 кн. Кн. 1: Перша половина XX ст.: Підручник / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. С. 252-262.
47. Камю А. Изнанка и лицо. Москва: ЭКСМО-Пресс, Киев: Фолио, 1998. 864 с. (Сер. «Антология мысли»).
48. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде. Сумерки богов. Москва: Политиздат, 1989. С. 222-318. (Библиотека атеистической литературы).
49. Капленко О. Урбаністичні уявлення В. Підмогильного у світі шпенглерівської концепції. *Слово і час*. 2002. № 8. С. 79-83.

50. Килимник Ю. «Він вирізнявся особливою твердістю світобачення»: Пам'яті Валер'яна Підмогильного. *День*. 2012. 13-14 квітня (№ 66-67). С. 8.
51. Климова С. Феноменология святости и страстности в русской философии культуры. Санкт-Петербург: Алетейя, 2004. 329 с.
52. Ковалів Ю. В. Підмогильний. *Бібліотечка «Дивослово»* 2007. С. 38-51.
53. Коломієць Л. «Місто» В. Підмогильного: проблематика та структурна організація. *Слово і час*. 1991. №5. С. 65-70.
54. Колошук Н. Модернізм, екзистенціалізм, постмодернізм. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. №4. С. 36-45.
55. Колп В. Мала проза Валер'яна Підмогильного (риси екзистенціалізму). *Слово і час*. 1999. №2. С. 47-51.
56. Копилова С. Екзистенціали людського буття [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Запоріжжя, 2008. Режим доступу до автореферату: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philosophy_psychologu&id=1948/start.
57. Котик І. Ірраціональне/раціональне в характерах героїв Валер'яна Підмогильного. *Слово і час*. 2003. № 5. С. 64-70.
58. Кошова І. Проблема статі у романах Володимира Винниченка 1911-1916 років: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». НАН України; Інститут л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2011. 20 с.
59. Криловець А. Українська література перших десятиріч ХХ століття: філософські проблеми. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 256 с.
60. Леонтьев Д. Экзистенциальная тревога и как с ней не бороться [Електронний ресурс]. Московский Психотерапевтический Журнал. 2003. № 2. С. 107-119 (Режим доступу до статті: <http://institute.smysl.ru/teach/teacher.php>).

61. Лепьохін Є. Творчість Валер'яна Підмогильного та Альбера Камю: типологічні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.01.06 «Теорія літератури». Тернопіль, 2011. 20 с.

62. Лепьохін Є. Психологізм та історизм в оповіданні «Собака» В. Підмогильного й новелі «Зрадлива жінка» А. Камю. *Дивослово*. 2008. № 12. С. 48-50.

63. Лілік О. «Історія людської душі». Вивчення роману Валер'яна Підмогильного «Місто» в руслі екзистенціальної парадигми. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. № 34. С. 42-47.

64. Луцишин І. Екзистенціали тривоги в дискурсі роману «Заповіт батьків» Володимира Винниченка. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер.: Літературознавство. Вип. 36. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. С. 163-169.

65. Луцишин І. Екзистенціали тривоги і свободи у романах В. Винниченка «Божки» та «По-свій!». *Роль мови та літератури у розвитку сучасного суспільства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 24-25 лютого 2012 року*. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2012. С. 60-63.

66. Луцишин І. Екзистенційний характер літератури *fin de siècle* (теоретичний аспект). *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 20-21 квітня 2012 року*. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2012. С. 33-37.

67. Луцишин І. Концепція провини в модерністській естетиці Володимира Винниченка. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Серія: Літературознавство. Вип. 32. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. С. 146-150.

68. Луцишин І. Страх як спосіб онтологічного самообману у п'єсі Володимира Винниченка «Гріх». *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер.: Літературознавство. Вип. 31. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. С. 187-195.

69. Луцій С. На варті страждань і пошуків людини: [Про Валер'яна Підмогильного]. *Українська мова та література*. 2001. лютий, № 50. С. 3-5.

70. Маланій Н. Типологія екзистенціалів війни в українсько-німецькому літературному просторі (на матеріалі прозових творів про війну): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.01.05 «Порівняльне літературознавство». Тернопіль, 2011. 23 с.

71. Масенко Л. «Невеличка драм» В. Підмогильного: перед темним проваллям. *Кур'єр Кривбасу*. 2010. № 248/249. С. 356-366.

72. Мафтин Н. Загроза людяного в людині: Еросно-танатосна парадигма фрейдизму як генеральний алгоритм побудови новелістичного сюжету: В. Підмогильний «Ваня» – І. Чернява «Екзикуція». *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 7-8. С. 130-137.

73. Мафтин Н. Специфіка моделювання художньої свідомості в новелі В. Підмогильно «Іван Босий». *Слово і час*. 2011. № 9. С. 59-63.

74. Мельник В. Валер'ян В. Підмогильний: До 90-річчя від дня народження. Київ: Знання, 1991. 48 с.

75. Мовчан Р. Проза Валер'яна Підмогильного. Доля. Людина. Стиль. *Дивослово*. 2001. №1. С. 52-56.

76. Мовчан Р. Стильовий етюд прозової моделі модернізму 20-х років ХХ століття. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. №2. С. 70-82.

77. Мэй Р. Смысл тревоги. Р. Мэй: [Перев. с англ. М. Завалов, А. Сибурина] Москва: Независимая фирма «Класс», 2001. 384 с. (Библиотека психологии и психотерапии, вып. 89).

78. Назаревич Л. Екзистенційність як філософська та художньо-естетична домінанта української малої прози кінця ХІХ – початку ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.06 «Теорія літератури» / Л. Назаревич. Тернопіль, 2008. 20 с.

79. Нечиталюк І. Трансформація мотиву любові в творах екзистенціального спрямування кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Діалог: медіа-студії*: Зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2011. Вип. 12. С. 36-43.

80. Онишкевич Л. Екзистенціалістська модель у теорії літератури. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* [антологія / підготовка текстів, прим., упорядкув., ред. М. Зубрицької]. [2-ге вид., доповнене]. Львів: Літопис, 2002. С. 334-335.

81. Парамбуль І. «Нудота» як спосіб існування людини у творах Валеряна Підмогильного та Жана-Поля Сартра. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. Випуск 20. С. 73-78.

82. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. Київ: Либідь, 1999. 360 с.

83. Пахаренко В. Биття об стіну буття: Екзистенціалізм: спроба найзагальнішого огляду. *Українська мова та література. Шкільний світ.* 2006. № 32. С. 3-17.

84. Петрів О. Екзистенціальні ідеї Володимира Винниченка у контексті європейської соціальної філософії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Київ, 2006. 16 с.

85. Підмогильний В. Оповідання. Повість. Романи. Київ: Наукова думка, 1991. 800 с.

86. Підмогильний В. Остап Шантала. *Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій.* Упоряд. О. Галета. Київ: Факт, 2003. С. 245-312.

87. Рибалко Ю. Психоаналітичні паралелі в творчості В. Підмогильного та в В. Домонтовича (на прикладі «Повісті без назви» і «Доктора Сарафікуса»). *Слово і час.* 2002. № 10. С. 60-68.

88. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті. Сковорода Г. *Пізнай в собі людину.* Львів: Світ, 1995. С. 220-250.

89. Современная западная философия: Словарь. [Сост. Малахов В., Филатов В.]. Москва: Политиздат, 1991. 414 с.

90. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю: Проза Валер'яна Підмогильного. Пер. з англ. Київ, 2004. 232 с.

91. Тимків Н. Інтелектуальні і моральні засади життя Степана Радченка: Образ головного героя роману Валер'яна Підмогильного «Місто» з точки зору авторської позиції. *Дивослово*. 2005. № 10. С. 24-30.

92. Тищенко І. Екзистенціал страху в романі Р. Андріяшика «Люди зі страху». *Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць / За заг. ред. Г. Токмань*. Випуск 10. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2011. С. 374-384.

93. Ткачук М. Валер'ян В. Підмогильний. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер. Літературознавство. Вип. 11. 2002. С. 121-138.

94. Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ: Медобори, 2007. 464 с.

95. Токмань Г. Екзистенціальна аналітика й літературознавство (Мартін Гайдеггер як інтерпретатор лірики). *Слово і час*. 2001. №7. С. 23-32.

96. Українська література за новою програмою: конспекти уроків. 11-й клас: Валер'ян В. Підмогильний – автор українського неореалістичного роману «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста й містом людини. *Українська мова та література*. 2011. Серпень (№ 31-32). С. 19-20.

97. Українська література за новою програмою: конспекти уроків. 11-й клас: Життєвий шлях Валер'яна Підмогильного. Загальна характеристика прози митця. *Українська мова та література*. 2011. Серпень (№ 31-32). С. 16-18.

98. Філатова О. Екзистенціальні моделі В. Підмогильного : синтез авторської художньої свідомості. *Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Наукові записки*. Сер. Літературознавство. Тернопіль, 2007. С. 189-196.

99. Харлан О. Екзистенційна модель катастрофізму в українській та польській літературі міжвоєнного двадцятиліття: [на матеріалі прози Валер'яна Підмогильного та Бруно Шульца]. *Українська мова і література в школі*. 2007. №1. С. 51-54.

100. Шевчук В. Екзистенціальна проза Валер'яна Підмогильного. *Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян В. Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій* / Упоряд. О. Галета. Київ: Факт, 2003. С. 353-366.

101. Шерех Ю. Людина і люди / «Місто» В. Підмогильного. *Українська мова та література*. 2000. жовтень, 4.37 (197). С. 6-8.

102. Шумило Н. Гармонійне і дисгармонійне в українській літературі початку ХХ ст. (Володимир Винниченко і сучасники). *Київська старовина*. 1998. № 5. С. 124-131.

103. Яценко Т. Філософсько-світоглядні теорії епохи модернізму. *Українська мова та література в школі*. 2004. №6. С. 57-59.